

Zója Koszmaryjanszkaja jellemzése a Zója című ifjúsági regényből.

Helyesen tette-e Zója, hogy mindenkit megbírált?

Zójának sok jó tulajdonsága volt.

Kár, hogy mindig a többieket figyelte.

Csak bírált, de nem mondta meg, hogyan változzanak meg.

Zója segítőkész volt.

Kedvesebben kellett volna közölnie másokkal meglevő hibáikat.

Zója túl okosnak képzelte magát.

III. Milyen tanulságot vontatok le? (Füzetben rögzítik.)

Saját magunkat a legnehezebb megítélni.

Nehéz elismerni rossz tulajdonságainkat.

Gondoljunk magunkra is, amikor másokat bírálunk.

Mindig legyünk igazságosak!

7. b osztály, fiú.

Erkölcsei beszélgetés témája: Felkészülés pályaválasztásra, önismeret jelentősége.

12. Tantervi téma.

Cél: A helyes pályaválasztás néhány szempontjának megbeszélése, képességek és lehetőségek szerepe a pályaválasztásban.

I. a) Mi szükséges a pályaválasztáshoz. (Tanári bevezetés.)

b) Házi munkák felolvastatása.

II. 1. Ki, mi szeretne lenni? (Bírálat kérése a többiektről.)

2. Miért választották a felsorolt pályákat?

3. Figyelembe vették-e saját lehetőségeiket?

4. Kell-e annyi munkás, amennyien a „divatos” szakmákhoz jelentkeznek?

5. Tanári bemutató olvasás. Egy cukrásztanuló élete 1936-ban.

a) Milyen volt az élete?

b) Milyen ma az ipari tanulók élete?

6. Vélemények megbeszélése.

III. Összefoglalás: Meg kell-e hallgatni mások tanácsát a pályaválasztásnál.

(Befejező rész következik.)

PUSZTAI JÓZSEF

Tanárképző Főiskola, Pécs

A szaktermi oktatás hatása az iskolai fegyelem és higiénia alakulására

I. Közoktatásunk rendszerében és tartalmában végbemenő változások az oktatás-nevelés szorosabb összekapcsolása az étellel, a gyakorlattal, a korszerű ismeretek nyújtása, a modern technikai eszközök széles körű alkalmazása, a tanulói aktivitás és önállóság nagyobb mérvű kiterjesztése szükségessé tette az osztálytermes, félkabinetes ok-

tatás felváltását, a teljes szaktermi formával. Országszerte egyre többen ismerik fel, hogy e forma az osztály-, tanóra rendszer tökéletesebb változata. Terjedésének a nemzetközi hatásokon túl lendületet adott az 1961-es oktatási reformtörvény, újabban pedig az MSZMP KB 1972-es oktatáspolitikai határozata. További térhódítása a jövőben is várható, hisz eredményei, előnyei egyre meggyőzőbbek. Gazdaságosabbnak mutatkozik a félkabinethoz. Kedvezőbb feltételeket teremt a szemléletesség alapelveinek teljesebb és céltudatosabb megvalósításához. Megkönnyíti az információ átvételét és megőrzését. Kedvező pszichológiai hatást gyakorol azáltal, hogy változatossá teszi az iskolai környezetet a módszerek és eszközök sokfélesége, a szaktermek esztétikus berendezése által.

A gyors terjedés, az eredmények elismerése ellenére aggályok, ellenvetések is gyakran felmerülnek. Többek között, hogy a tanulók állandó vándorlása megbontja a kialakult rendet, fegyelmet „otthonalanná” teszi az osztályokat. Fáradtságuk megnövekszik. Nem lehet megővni az iskola vagyonát, elvesz az egyéni és osztályfelelősség. Az iskola higiénias állapota megromlik. Megkíséreltük ezen ellenvetések vizsgálatát, s eredményeiről e tanulmányunkban adunk számot.

Vizsgáltuk: 1. A fegyelem alakulását, a tanulók társadalmi tulajdonhoz való viszonyukat, a dokumentált büntetések és dicsérek tükrében, s a nevelők megkérdezése alapján.

2. Az iskola higiénias állapotát a szakfelügyelet, a vöröskereszt értékelése és az iskolák kialakult feladatrendszere alapján.

Feltevésünk az volt, hogy a fegyelem és rend, az óráközi szünetek alatti magatartás jelentősen nem tér el egymástól a szaktermes és nem szaktermes iskolákban. Az iskola vagyona, felszerelése megővható. Megfelelő, következetes nevelőmunkával, jól átgondolt intézkedésekkel az iskola higiénias állapota jó szinten tartható a szaktermes iskolákban is.

Módszereink a közvetlen megfigyelés, beszélgetés, kérdőíves felmérés, a fegyelem fáradtságának vizsgálata egy 5. és egy 8. osztályban. Vizsgálatainkat két szaktermes és két osztálytermes iskolában végeztük Pécsen. A két nem szaktermes iskolát összehasonlító alap miatt tettük vizsgálatunk tárgyává.

A városi tanulmányi és szakfelügyelet ezen iskolák oktató-nevelő munkáját, objektív és szubjektív körülményeit viszonylag hasonlóan értékeli. Ennek ellenére tisztában vagyunk azzal, hogy egy-egy iskola különböző nem egyerejű hatást gyakorol a tanulókra, másrészt a tanulók összetétele is különböző változó tényezők függvénye. Ezért a kapott információk, s azok alapján kialakítható vélemények összehasonlítása nem adhat teljes képet témánk esetében sem. Az összehasonlítás csupán egyes jelenségek tendenciáira enged némi következtetést. E módszer korlátozottsága ellenére mégis többet mondhat a futó benyomások, rövid bepillantások és szubjektívizmus alapján alkotott véleményeknél, ítéleteknél.

II. *A fegyelem alakulása a tanulók társadalmi tulajdonhoz való viszonyának helye, az iskola higiénias állapota.*

1. A¹, A², B¹, B² iskolákban (A = szaktermes, B = osztálytermes) az osztályfőnökök közreműködésével összegeztük összesen 32 felső tagozatos osztály (iskolánként 8) 1976. II. 1-ig kiadott és dokumentált dicséreteit és büntetéseit.

1. Osztályfőnöki figyelmeztetés és intés.
2. Igazgatói figyelmeztetés és intés.
3. Ifjúsági szervezet büntetése.

(A tantestület előtti felelősségrevonás nem gyakori büntetés, ezért ezen adatokat nem kértük.)

Milyen vétség elkövetéséért kapták a fenti büntetéseket?

1. Az óráközi szünetekben való szabálysértésért.
2. Órák alatti magatartásért.
3. Rongálásért, a társadalmi tulajdon megsértéséért.
4. Verekedés, helytelen viselkedés tanítási időn kívül.
5. Közösségi feladatok nem teljesítése.
6. Egyéb (tanulmányi elhanyagolása, házi feladat el nem végzése, tiszteletlenség nevelőkkel, másokkal stb.).

1. Osztályfőnöki dicséret.
2. Igazgatói dicséret.
3. Ifjúsági szervezet dicsérete.

Milyen munkáért, magatartásért kapták a dicséretet, szintén részletezzük. E részletezésnek úgy véljük, témánk szempontjából nincs jelentősége, csupán a dicséretetek összeségének. A vétségfajták közül az 1-3 vétség érdemel figyelmet az összbüntetések mellett. Szaktermes és nem szaktermes iskolák összehasonlításánál felhasználható alapul szolgálhat. A dicséretetek és büntetések együttes vizsgálatát szükségesnek tartottuk a nevelői, nevelőtestületi álláspontok realisabb megítélése miatt is.

1. sz. táblázat

BÜNTETÉSEK									
A ¹ iskola					B ¹ iskola				
Tanulók száma	Össz. büntetések száma	T. %/o-a	1-3 büntetések száma	1-3 büntetés az össz. büntetések %/o-a	Tanulók száma	Össz. büntetések száma	T. %/o-a	1-3 büntetések száma	1-3 büntetés az össz. büntetések %/o-a
288	96	33,3	39	40,6	236	41	17,3	16	39,02
A ² iskola					B ² iskola				
189	78	41,2	22	28,2	231	93	40,2	24	25,8
A ¹ + A ² iskolák					B ¹ + B ² iskolák				
477	174	36,4	61	35,05	467	134	28,6	40	29,8

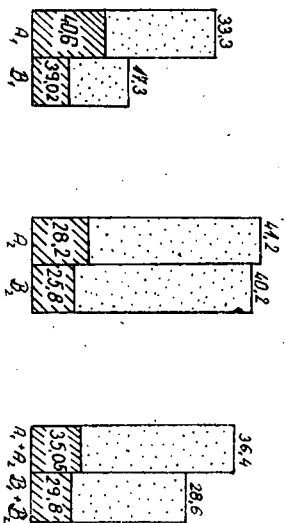
BÜNTETÉSEK ÉS DICSÉRETEK

A1				B1							
Büntetés	Dicséret			Büntetés	Dicséret						
Tanulók száma	Büntetések száma	T. %/o-a	Dicséret száma	T. %/o-a	Több a dicséret a büntetésnél %/o	Tanulók száma	Büntetések száma	T. %/o-a	Dicséret száma	T. %/o-a	Több a dicséret a büntetésnél %/o
288	96	33,3	138	47,9	14,6	236	41	17,3	45	19,06	1,76
A2				B2							
189	78	41,2	89	47,08	5,8	231	93	40,2	99	42,8	2,65
A1 + A2				B1 + B2							
477	174	36,4	227	47,5	11,1	467	134	28,6	144	30,83	2,23

B1, B2 = osztálymentes iskolák

A1, A2 = szaktermes iskolák

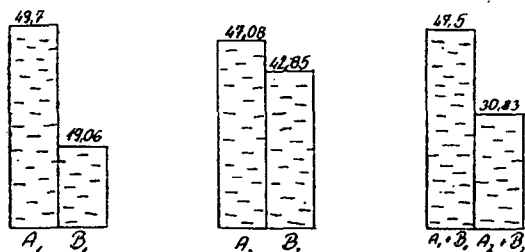
Büntetés

Orvosi megfigyelést adott büntetés
 megadóknak túljáratott r. büntetés

Össz. büntetések

Dicséret

A_{12} Szaktermes iskolák.

B_{12} Osztálytermes iskolák

AZ ADATOK ÉRTÉKELÉSE

A kapott adatok szembetűnően mutatják, hogy A – iskolákban (szaktermes) magasabb mind a dicséretek mind a büntetések száma. Nagyobb az eltérés a büntetés és dicséret között is, a dicséretnek javára. Ez egy megfelelő mobil folyamatot tükröz. A jutalmazást és büntetést mint a nevelő munka egyik elengedhetetlen és szükséges módszerét úgy tűnik jól alkalmazzák. B iskolákban kisebb az eltérés a büntetés és jutalmazás számszerű adatai között. Azonban ezen iskolákban is a jutalmazással többször élnek, mint a büntetéssel. Ismeretessé vált a vizsgálat során, hogy B^1 – és B^2 iskolákban pl. elég magas a nehezen nevelhető tanulók száma, így potenciálisan több a büntetési alkalom. Természetesen más körülmények is befolyásoló tényezőként szerepelhetnek, melyet nem vizsgáltunk meg.

Ha az óráközi, szüneti magatartásért, (1) valamint a társadalmi tulajdon megsértéséért rongálásokért (3) kiadott büntetéseket vizsgáljuk és hasonlítjuk össze, témánk szempontjából érdekes képet kapunk. A szaktermes iskolákban (A^1 , A^2) az 1–3 büntetések magasabb részt képviselnek az összbüntetésekből, mint a nem szaktermes iskolákban. (A^1 , $A^2 = 35,05\%$; B^1 , $B^2 = 29,8\%$) B^1 iskolában azonban $39,02\%$, tehát valamivel magasabb az A^1 , A^2 iskolák átlagánál, bár A^1 iskoláénál megközelítően alacsonyabb. *A tanulók állandó mozgása és helyváltoztatása vizsgálatunk szerint is valóban több fegyelmezetlenséget teremt és teremthet. Az 5%-os eltérés azonban nem jelent lényeges változást és különbséget. Megfelelő szervezési intézkedésekkel, még inkább a nevelőmunka következetes végzésével e téren is kedvező eredmény érhető el.*

2. A^1 , A^2 , B^1 , B^2 iskolák 150 pedagógusától az alábbi kérdésekre kértünk választ:

- I. Milyennek ítéli meg a fegyelmet az óráközi szünetekben?
- II. Milyennek ítéli meg a fegyelmet az órák alatt?
- III. Milyennek ítéli meg a fegyelmet általában iskolájában?
- IV. Milyennek ítéli meg a tanulók társadalmi tulajdonhoz való viszonyát?
- V. Miben látja a fegyelmezetlenségek okait és forrásait?
- VI. Miben látja a fegyelmezetlenségek jellemző megnyilvánulásait?

A válaszokat iskolánként összegeztük és rangsoroltuk az alábbiak szerint:

3. sz. táblázat

I. Milyenek ítéli meg a fegyelmet az óráközi szünetekben?				II. Milyenek ítéli meg a fegyelmet az órák alatt?				III. Milyenek ítéli meg a fegyelmet általában iskolájában?				I.—II.—III. hasáb számadatainak értelmezése	
Rang-sor	A 1	B 1	A 2	B 2	A 1	B 1	A 2	B 2	A 1	B 1	A 2		B 2
1.	3	3	3	3	2	2	2	2	3	4	3	3	1. Nagyon jónak
2.	4	4	4	4	3	3	3	3	2	3	2	2	2. Jónak
3.	2	5	2	5	4	4	1	4	4	2	4	4	3. Elfogadhatónak
4.	—	6	—	—	1	—	4	—	—	5	—	—	4. Kifogásolhatónak
5.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5. Gyengének
6.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6. Rossznak

4. sz. táblázat

IV. Milyenek ítéli meg a tanulók társadalmi tulajdonhoz való viszonyát?					
Rangsor	A 1	B 1	A 2	B 2	Megnevezés
1.	3	3	4	3	1. Nagyon jó
2.	4	4	2	4	2. Jó
3.	2	2	3	2	3. Elfogatható
4.	5	5	5	—	4. Kifogásolható
5.	—	—	—	—	5. Gyenge
6.	—	—	—	—	6. Rossz

A = Szaktermes iskolák

B = Osztálytermes iskolák

5. sz. táblázat

V. Miben látja a fegyelmezetlenségek okait és forrásait?				
Rang-sor	A 1	B 1	A 2	B 2
1.	4	6	1	6
2.	2	7	2	1
3.	3	1	8	7
4.	7	2	3	5
5.	8	8	5	8
6.	—	—	—	—
7.	—	—	—	2
8.	—	—	—	3

6. sz. táblázat

VI. Miben látja a fegyelmezetlenségek jellemző megnyilvánulásait?				
Rang-sor	A 1	B 1	A 2	B 2
1.	3	3	1	1
2.	2	1	3	3
3.	5	2	2	9
4.	7	5	5	2
5.	6	7	6	5
6.	2	8	7	4
7.	4	4	8	6
8.	8	6	4	7

- V. 1. A nem egységes követelményekben és eljárásokban.
2. Az ügyelet kielégítetlen voltában.
3. A tanulók túlterhelésében.
4. Az állandó vándorlásban.
5. Az ellenőrzés gyengeségében.
6. A nehezen nevelhető gyermekek nagy számában.
7. A szülők és iskola által felállított követelmények eltérésében.
8. Keveset mozognak, sportolnak.

- VI. 1. Ablaktörések, fal, pad, más felszerelések rongálása.
2. Verekedések, egymás bántása.
3. Szünetekben való rohangálás, féktelen magatartás.
4. Őrsi raj, egyéb összejöveteleken való fegyelmezetlenség.
5. Órák alatti beszélgetés, figyelmetlenség.
6. Kapott feladatok nem teljesítése.
7. Tiszteletlen magatartás a felnőttekkel szemben.
8. Késések, házi feladatok nem teljesítése.

A = Szaktermes iskolák
 B = Osztálytermes iskolák

Az adatok értékelése:

Az órák és óráközi szünetek alatti magatartás rangsorolása a vizsgált iskolákban teljesen megegyezik. Az iskolai fegyelem általános megítélése sem mutat lényeges eltérést. Csupán B¹ iskola nevelői rangsorolták első helyre a „kifogásolható” minősítést. Ez érthető is, hisz a büntetés és dicséret összességében jóval alacsonyabb náluk, mint a három másik iskolában. Az iskolai szintű összejöveteleken, munkaakción, vagy más alkalmakon a tanulók magatartását jónak tartják mind a négy iskolában.

A fegyelmezetlenségek, rongálások a szünetekben történnek legnagyobb számban. A fegyelem egészéhez viszonyítva is az óráközi fegyelem biztosítása igényli a legtöbb és legnagyobb energiát a nevelőktől. Az adatokból kitűnik továbbá, hogy a fegyelmezetlenségek okainak, forrásainak rangsorolása változó a vizsgált iskolákban. A¹ iskolában okként és forrásként az állandó vándorlást sorolják az első helyre. Míg az A² iskolában az állandó vándorlást nem is rangsorolták. *Nem szükségeszerű tehát, hogy a tanulók állandó mozgása egyik teremből a másikba a fegyelmezetlenségek legfőbb okozója legyen.*

A tanulók társadalmi tulajdonhoz való viszonyát általában megegyezően rangsorolták. A² iskola a „kifogásolható” minősítést első helyre sorolja. Ez egyezést mutat a fegyelmezetlenségek jellemző megnyilvánulásainak rangsorolásával. A tanulók társadalmi tulajdonhoz való viszonyulásának (helyes és helytelen) sok összetevője van. Iskolai, iskolán kívüli hatások egyaránt érik őket. E sokrétű hatások vizsgálatára nem térünk ki, csupán a tantestületek véleménye, álláspontja érdekelt bennünket.

Mindebből csak annyi következtetés vonható le, hogy szaktermes és osztálytermes iskolákban egyaránt sok a tennivaló e téren, másrészt az, hogy *a szaktermi rendszer önmagában lényegében nem befolyásolja a helyes, vagy helytelen viszony alakulását.*

3. Az iskolák higiéniai vizsgálata

Mindkét szaktermes iskolában a tisztaság, a higiénia biztosítására jól átgondolt, szervezett tevékenységi rendszert vezettek be. Az osztályok (rajok) egy-egy kabinet felett védnökséget vállaltak. Az őrsei és raj egészségőrök az órák végén a terem elhagyásakor ellenőrzik a szakterem, illetve folyosórész állapotát. Ezt segítik a szaktanárok, valamint ügyeletes tanárok ezirányú folyamatos munkája is. A heti ügyeletátadásnál, valamint az osztályfőnöki órán a felelősök beszámolója alapján értékelik e munkát. A vöröskeresztes aktivisták a tanárelnök vezetésével szintén folyamatos ellenőrzést végeznek. Negyedévenként a csapatösszejövetelen értékelés történik. Odaítélik a „Tiszta, rendes szakterem” címet a védnökséget vállalt osztálynak. Természetesen büntető szankciókat is alkalmaznak a rendtartás és az úttörőszervezet büntetési rendszere alapján. Az iskolavezetőség a tisztaság tárgyi feltételeit is teljes mértékben biztosította (lábtörölők, kellő számban hulladékgyűjtők stb.).

A munka eredményességét ismerte el A¹ iskolában (1976. márc. 17-i felügyeleti látogatást értékelő jegyzőkönyvben a tanulmányi felügyelő. „Amikor iskolájukba lép, akár szakember, akár szülő, a belépőt esztétikus összkép fogadja. Tudjuk, hogy ennek kialakítása valamennyiük munkájának eredménye. A folyosók, termek, nemesen, mértéktartóan díszítettek. Az egész épület rendes és tiszta. Gondozottsága a jó gazda jelenlétére utal.”

A¹, A² iskolák a szaktermi oktatásra való áttérés után is minden esztendőben elnyerték a városi vöröskereszt által adományozott „Tiszta Iskola” címet. (1965-től, illetve 1962-től évenként.)

A nem szaktermes iskolákban is szinte hasonló módon, hasonló eredményeket értek el e téren. *A fenti tények, valamint folyamatos megfigyeléseink is alátámasztják, hogy:*

a) a tisztaság és bigiédia fenntartása, az ezzel kapcsolatos nevelő munka eredményes a szaktermi rendszerben dolgozó iskolákban is. A bigiédia, a tisztaság tehát nem az osztály, vagy szaktermi rendszer, hanem az iskolai nevelő munka eredményes végzésének függvénye.

b) A szaktermi oktatással kapcsolatos aggályok és ellenvetések felvetése nem alaptalan. A fegyelem, a tisztaságban ha nincs is lényeges eltérés szaktermes és osztálytermes iskolák között, de az áttérés nem megfelelő előkészítése, vagy a szaktermes oktatás további javításának elhanyagolása okozhat problémákat, nehézségeket, csökkentheti az előnyöket és a pozitív hatást.

IRODALOM

1. *Bibari Mór*: Látogatás egy szaktermes iskolában. Köznevelés, 25. évf. 1969. 14. sz.
2. *Dr. Borbély András*: A jutalmazás és büntetés alapvető kérdései. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969.
3. *V. J. Gmurman*: Fegyelem az iskolában. Tankönyvkiadó, Bp. 1963.
4. *Velickov Ivan-Nedjalkova Maria*: Szaktanterem az iskolában. Pedagógia Időszerű kérdései külföldön. Tk, Bp. 1974.

DR. HOFFMANN OTTÓ
Pécs, Tanárképző Főiskola

Útkeresés az anyanyelvi nevelésben

MEGJEGYZÉSEK

(Befejező rész)

Az egyjelentésű és a több jelentésű szavak c. lecke csoportjához:

Az alábbiakban rövid magyarázatot fűzünk az egyes leckékhez, gyakorlatokhoz, és megadjuk a lehetséges megoldást is.

5. lecke

Az A) fejezet 1–2. feladatának célja a fogalomalkotás. A képek és az irányító kérdések segítségével ez nem okozhat nehézséget a tanulóknak. Arra kell rájönniük, ill. arra kell őket rávezetnünk, amit a bekeretezett részt tartalmaz. Tehát: A szavak egy- vagy többjelentésűek; mi az egyjelentésű és mi a többjelentésű szó; a többjelentésű szónál a jelentések összefüggnek egymással; szimbólumaik.

A *fa* hangalak jelentésköréből pl. ilyen összefüggéseket kell a tanulóknak feltárni: Az eredeti jelentés az *élő fa*; a kidöntött, esetleg feldarabolt *fa* a *tűzifa*; az *éppitőkocka* fából készült; hasonlóképp a *tekebáb* is („Öt fát dobtam” – szokták mondani); az *„elégtelen”* vagyis az *egyes* számjegy a fatörzs alakjára emlékeztet, ezért kapta a *fa* nevet a diáknyelvben! (L. még 6 lecke 17!)

3. A megértést ellenőrző feladat. A tanulók rajzaival a jelentést idézzük fel. A *bőmérő* egyjelentésű szó: hőmérsékletet mérő eszköz. – A *toll* több jelentésű: 1. A madár testét fedő szaruképződmény. 2. Íróeszköz. Régen hegyesre faragott lúdtollal írtak; innen öröklődött az elnevezés. 3. „Haj” – az ifjúság nyelvében. Bizonyára azért, mert úgy fedi az ember fejét, mint a madárét tolla. – A *körte* is több jelentésű szó: